

АЛЕКСАНДРА ТЕНДЈЕР, 1963-
Института за стандардизацију Србије (ИСС)
Београд

УДК: 02:004.9
006.44:02(497.11)
ID: 211954956

СТАНДАРДИЗАЦИЈА У СРБИЈИ, БИБЛИОТЕКАРСТВО И ДИГИТАЛИЗАЦИЈА

Сажетак: Заштита људи сама је суштина сваког стандарда. Његов циљ је (без обзира на то да ли се односи на неки производ или услугу) успостављање међународно прихваћених принципа те заштите, чиме се стварају основе за слободну размену која не познаје границе. Институт за стандардизацију Србије (ИСС) једино је национално тело у нашој земљи које је овлашћено за све послове који се односе на стандарде. Истовремено, ИСС је као члан укључен у рад међународних организација за стандарде у којима заступа интересе Србије. У ИСС-у делује велики број комисија задужених за различите области рада и постојања, а међу њима и Комисија за информације и документацију – библиотекарство (KS A046-1) која прати рад Техничког комитета 46 (TC 46) Међународне организације за стандардизацију (ISO). Предмет рада ове комисије (то јест ISO/TC 46 комитета), између осталог, је и све важнија дигитализација културног наслеђа, чија нам примена у пуној и правој мери тек предстоји. Како основу дигитализације представља размена, њено стандардизовање поставља се као императив.

Кључне речи: стандардизација, национални стандарди, међународни стандарди, европски стандарди, библиотекарство, културно наслеђе, културна баштина, дигитализација, комисије за стандарде

Стандарди уређују и шшиише

Потпуна окренутост људима сама је суштина стандардизације уопште. Основу стандарда, њихову полазишну тачку чине заштита људи и задовољавање потреба и оних који користе производе и услуге и оних који стварају производе и врше услуге. Корисницима стандарди гарантују да ће доби-

ти управо оно што су тражили, и то на потпуно сигуран и безбедан начин по здравље и сигурност. Ствараоцима стандарди гарантују да неће бити угрожено њихово здравље и безбедност, да ће бити прописно заштићени од могућих повреда и да ће се (о чему посебно говоре стандарди у фамилији система менаџмента квалитетом – ISO 9001, *Quality management system*) њихов рад одвијати по свима знаним правилима, по којима ће се тачно знати шта је чији задатак и ко је за који део посла одговоран. Предмети свих стандарда јесу практични и конкретни, али је њихов темељ дубоко просвећен и хуман.

Свако ко усвоји неки стандард постаје део заједнице која је себи поставила више циљеве и нивое живота и рада. Својим националним телима за стандарде, какво је и Институт за стандардизацију Србије (ИСС), владе држава опредељују се, пре свега, за заштиту својих грађана и својих практичних, економских интереса, а укључивањем у међународну, европску стандардизацију – и за равноправно учешће у креирању заједничких правила која ће им омогућити слободну и безбедну сарадњу са свима у свету који су та правила такође усвојили.

Институт за стандардизацију Србије

Према подацима Међународне организације за стандардизацију (ISO), још је 1939. године у тадашњој Краљевини Југославији постојао институционализован облик националне стандардизације. Године 1946. основана је Савезна комисија за стандардизацију, потом 1962. преименована у Југословенски завод за стандардизацију, па 1978. у Савезни завод за стандардизацију, 2003. у Завод за стандардизацију Србије и Црне Горе, а 2006. у Институт за стандардизацију Србије (ИСС) који представља правног следбеника и настављача поменуте вишедеценијске традиције.

Према Закону о стандардизацији („Службени гласник Републике Србије“, бр. 36/2009) и Одлуци о изменама и допунама оснивачког акта Института за стандардизацију Србије („Службени гласник Републике Србије“, бр. 88/2009), Институт је једино национално тело за стандардизацију Републике Србије, установа која има статус правног лица и послује у складу са прописима којима се уређује правни положај јавних служби. Оснивач ИСС-а је Влада Републике Србије.

ИСС представља и штити интересе наше земље у следећим међународним и европским организацијама за стандардизацију:

- Међународној организацији за стандардизацију (ISO), у којој има статус пуноправног члана од 1950. године;

- Међународној електротехничкој комисији (IEC), као пуноправни члан од 1953. године;
- Међународном IEC систему за испитивање усаглашености и сертификацију, у оквиру којег функционише шема признавања резултата испитивања (IECEE/CB - Scheme), као пуноправни члан од 1990. године;
- Европском комитету за стандардизацију (CEN), као придружени члан од 1. јануара 2008. године (са циљем да у скоријој будућности постане и пуноправни члан);
- Европском комитету за стандардизацију у области електротехнике (CENELEC), као придружени члан од 1. октобра 2005. године;
- Европском институту за стандарде из области телекомуникација (ETSI), са статусом националне организације за стандардизацију (NSO) од јуна 2011. године.

Поред општих служби, у ИСС-у ради велики број инжењера у одељењима за заштиту животне средине, хемијске технологије, саобраћаја, пољопривреде, електроенергетике итд. Инжењери, као секретари, воде комисије у којима као чланови делују стручњаци датих области. Своје одлуке о стандардима и сродним документима они доносе консензусом. У свом раду комисије поштују правила која је ИСС поставио, али тако да она ни на који начин не нарушавају основне принципе међународне и европске стандардизације чије су водеће организације: ISO, IEC, CEN и CENELEC о томе склопиле споразуме (од којих је најважнији Бечки договор) и на основу тога ускладиле своја интерна документа (са којима су усклађена и интерна документа ИСС-а).

Комисија ISO TC 46-1, Информације и документација – библиотекарство

Комисија за израду стандарда из области информација и документације - библиотекарство (KS A046-1) Института за стандардизацију Србије основана је 1988. године. Она прати рад Комитета за информације и документацију (Technical committee for information and documentation, TC 46) Међународне организације за стандардизацију (ISO).¹ Овај комитет доноси (израђује) стандарде који се односе на рад у библиотекама, архивама, музејима, документационим и информационим центрима, али и на све оно што са тим радом може бити или већ јесте у вези. Чланови Комисије за информације и документацију Института за стандардизацију Србије стручњаци су и експерти из

¹ Е-адреса: www.iso.org.

Народне библиотеке Србије, Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“, Матице српске, Библиотеке града Београда, Катедре за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду итд.

Технички комитет 46 дефинисао је у својим документима (свом плану рада, тј. „ISO/TC 46 Business Plan“) своје поље деловања као стандардизацију праксе у библиотекама, документационим и информационим центрима, службама за индексирање и израду сажетака, издаваштву, архивама, са документима у музејима, приликом управљања записима уопште и у информационој науци. Организациону структуру TC 46 чине Секретаријат и четири поткомитета (Subcommittee – SC) који су означени бројевима: 4, 8, 9 и 11.

Секретаријат има три радне групе (Working Group – WG):

- WG2 – *Coding of country names and related entities* (Кодирани називи земаља и сличних административних јединица);
- WG3 – *Conversion of written languages* (Конверзија писаних језика) и
- WG4 – *Terminology of information and documentation* (Терминологија информација и документације) (којој припада поменути стандард ISO 5127:2001).

Поткомитет 4 (SC 4) има назив *Technical Interoperability* (Техничка интероперабилност). Његовим радом обухваћена је стандардизација протокола, схема итд. одговарајућих модела и метаподатака за процесе које користе информационе организације и даваоци садржаја уопште, укључујући библиотеке, архиве, музеје, издаваче и друге ствараоце садржаја. SC 4 има три радне групе:

- WG 11 – *RFID in libraries* (RFID у библиотекама);
- WG 12 – WARC;
- WG 13 – *Cultural heritage information interchange* (Размена информација о културном наслеђу) и
- WG 14 – *Interlibrary Loan Transaction* (Размена позајмица међу библиотекама).

Поткомитет 8 (SC 8), под називом *Quality – Statistics and performance evaluation* (Квалитет – Статистика и вредновање радних карактеристика), својим радом обухвата стандардизацију праксе која се односи на скуп статистичких индикатора и индикатора учинка у информационим организацијама и код давалаца садржаја, нпр. библиотека, архива, музеја и издавача. SC 8 има осам радних група:

- WG 2 – *International library statistics* (Међународна библиотечка статистицика);
- WG 4 – *Performance indicators for libraries* (Индикатори перформанси библиотеке);
- WG 7 – *Quality measures for national libraries* (Мере квалитетна за националне библиотеке);
- WG 8 – *Statistical data for library buildings* (Статистички подаци за унапређење библиотеке);
- WG 9 – *Statistics and quality issues for web archiving* (Пишања статистике и квалитетна у веб-архивирању);
- WG 10 – *Methods and procedures for assessing the impact of libraries* (Методе и процедуре оцене утицаја библиотеке);
- WG 11 – *International museum statistics* (Међународна музејска статистика) и
- WG 12 – *International archive statistics* (Међународна архивска статистика).

Поткомитет 9 (SC 9), под називом *Identification and Description – Идентификација и описивање*, својим радом обухвата стандардизацију информационих идентификатора, описа и одговарајућих метаподатака и модела за употребу у информационим организацијама (укључујући библиотеке, музеје и архиве) и произвођаче садржаја (укључујући издаваче и друге ствараоце и даваоце садржаја). SC 9 има четири радне групе:

- WG 2 – ISWC (*International standard work code – Међународни стандардни радни код*);
- WG 4 – ISBN (*International Standard Book Numbering – Међународни стандардни број књиџа*);
- WG 10 – ISRC (*International Standard Recording Cod – Међународни стандардни код аудио-записа*) и
- WG 11 – ISDL (*International standard document link – Међународна стандардна веза са докуменџима*).

Поткомитет 10 (SC 10), под називом *Requirements for document storage and conditions for preservation – Захџеви за складишћење докуменџа и услови чувања*, својим радом обухвата стандардизацију захтева за чување и коришћење докумената у библиотекама, архивима и документационим центрима, као и праксу у одржавању и унапређивању услова заштите, искључујући фотографију и сличне медије, микрографију и оптичку меморију. SC 10 има три радне групе:

- WG 1 – *Document storage requirements* (Захџеви за складишћење докуменџа);

- WG 2 – *Evaluation of paper deacidification processes* (Вредновање процеса смањивања киселости папира) и
- WG 3 – *Holdings Management* (Управљање чувањем).

Поткомитет 11 (SC 11), под називом *Archives/Record Management – Управљање архивима/документарним материјалом*, својим радом обухвата стандардизацију принципа за стварање и управљање документима, записима и архивском грађом као евиденцијама о њиховој употреби и односи се на све медије, укључујући и дигиталне мултимедије и оне на папиру. SC 11 има пет радних група:

- WG 1 – *Metadata* (Метаподаци);
- SWG 2 – *Program coordination group* (Група за координацију програма);
- WG 7 – *JWG on Digital records preservation* (Здružена радна група за заштитну дигиталних записа);
- WG 8 – *Management systems for records* (Систем управљања записима);
- WG 10 – *Implementation Guidelines for the disposition of records* (Смернице за примену одлагања записа) и
- WG 13 – *Revision of ISO 15489-1 and ISO/TR 15489-2*.

Због природе предмета и подручја примене, организациона структура ТС 46 морала је обухватити и активно учешће институција, организација, тела које спровode у дело и одржавају пројекте предвиђене стандардима. Тако структура Комитета обухвата и сервисне агенције и регистрациона тела. Конгресна библиотека у Вашингтону (Library of Congress) води рачуна о примени стандарда ISO 639-2, *Codes for presentation of names of languages – Part 2: Alpha-3 code* и ISO 23950, *Information and documentation – Information retrieval (Z39.50) – Application service definition and protocol specification* (Информације и документација – Преображивање информација [Z39.50] – Дефиниција примењене услуге и спецификација протокола). **ISSN International Center** задужен је за праћење примене стандарда ISO 4, *Rules for the abbreviation of title words and titles of publication* (Правила за скраћивање речи у наслову и наслова публикација) и ISO 3297, *International standard serial number (ISSN)* (Међународни стандардни број серијских публикација [ISSN]). **ILL Application Standards Maintenance Agency and Registration authority** прати примену стандарда ISO 10160, *Interlibrary Loan Application Service Definition* (Дефиниција међубиблиотечког сервиса за примену позајмица), ISO 10161-1 и ISO 10161-2, *Information and documentation -- Open Systems Interconnection – Interlibrary Loan Application Protocol Specification – Part 1: Protocol specification* и *Part 2: Protocol implementation conformance statement (PICS) proforma* (Информације и документација – Међувеза отвореног система – Спецификација протокола за

примену међубиблиотечких позајмица – Део 1: Спецификација протокола и Део 2: Изјава о усаглашености примене протокола PICS форме). **International ISBN Agency** прати примену стандарда ISO 2108 (International standard book numbering, ISBN), **ISWC International Center** примену ISO 15707 (International Standard Work Code) итд.

Разноврсност свега онога што се под информацијама и документацијом може подразумевати налаже сарадњу TC 46 са другим техничким комитетима: TC 6, „Paper, board and pulps“, TC 10, „Technical product documentation“, TC 37, „Terminology and other language resources“, TC 154, „Processes, data elements and documents in commerce, industry and administration“, TC 171, „Document imaging applications“, TC 211, „Geographic information/Geomatics“ и ISO/IEC JTC 1, „Information technology“... Комитет сарађује и са другим бројним организацијама, као што су UN, UNESCO, UNCTAD, WIPO (World Intellectual Property Organization), EASE (European Association of Science Editors), EC (European Commission), ICA Archives, ICSTI (International Council for Scientific and Technical Information), IFLA итд.

Своје поље деловања у светском тржишном окружењу TC 46 види (како је то у свом програму рада дефинисао) као веома важну политичку и економску улогу. Та улога односи се на представљање, класификовање, сређивање, приказивање, контекстуализацију, управљање, чување... и, коначно, коришћење информација из свих области интелектуалног рада и индустријске производње. Електронска размена података и компатибилност система примењених за њу заузимају значајно место у планирању и у самој организацији Комитета који акценат својих активности све више ставља у сферу економије и пословања. Значај информација које морају бити подељене на светском нивоу неизбежан је. Тако ће, на пример, стандард ISO 15707, *Information and documentation – International Standard Musical Work Code (ISWC)*, допринети заштити и на међународном нивоу проверивог ауторског права у музици.

Године 2005. Комисија је привела крају рад на капиталном стандарду из области библиотекарства, речнику који садржи неколико стотина термина, тј. стандарду ISO 5127:2001, *Information and documentation – Vocabulary* (тј. SRPS ISO 5127, *Информације и документација – Терминолошки речник*). Завршен је рад и на стандарду ISO 2789:2005, *Information and documentation – International library statistics* (тј. SRPS ISO 2789, *Информације и документација – Међународна библиотечка статистици*) и стандарду ISO 11620:1998, *Information and documentation – Library performance indicators* (*Информације и документација – Индикатори перформанси библиотека*).

Дигитализација културне баштине

Размена чија су правила договорена између представника свих оних који у тој размени учествују, то јест треба да учествују, на задовољство свих, сажета је суштина стандардизације. Због тога су у њу укључени и држава, и научници, и експерти, и практичари, произвођачи, предузетници,² корисници, заступници људских права по разним основама (а у зависности од природе стандарда), државе, регије...,³ укратко, најшири могући степен консензуса основни је приступ међународне стандардизације у коју је директно укључен и наш Институт за стандардизацију Србије (ИСС).⁴ Основна брига стандардизације су безбедност и задовољство корисника неког производа или услуге, баш као и ствараоца тог производа или услуге. Стандардизација је дубоко економски заснована. Кроз ту призму пролази и култура као предмет стандардизације.⁵ Дигитализација културне баштине је тако нашла место у међународној, а за нас посебно важној европској заједници као поље на коме се на

² „(6) Digital content stakeholders are content providers (including public and private organisations and institutions that create, collect or own digital content) and content users (including organisations and enterprises that are end-users that reuse and/or add value to digital content). **Particular attention should be given to the participation of SMEs.**“

³ **European Institute for Comparative Cultural Research (ERICarts) „Sharing Diversity“ National Approaches to Intercultural Dialogue in Europe Study for the European Commission, REPORT, March 2008** „Specific articles of the EU Charter of Fundamental Rights (2000) are of particular importance to intercultural dialogue by addressing: **equality** (e.g. non-discrimination and cultural, religious and linguistic diversity); **freedoms** (e.g. freedom of expression, of thought, conscience and religion); and **citizens rights** (e.g. of movement and residence, to vote). Accompanying the EU Charter are several directives which address equality, two of which include: the Racial Equality Directive (2000), and the Employment Equality Directive (2000). These principles and rights are reaffirmed in the Commission's Social Agenda (2005), Culture Agenda (2007) as well as in the December 2007 EU Treaty of Lisbon.“

⁴ Као национална организација за стандардизацију, Институт представља и штити интересе наше земље у међународним и европским организацијама за стандардизацију, о чему је већ било речи.

⁵ „The Cost of Digitising Europe's Cultural Heritage“ A Report for the Comité des Sages of the European Commission Prepared by Nick Poole, the Collections Trust, November 2010. Observations Arising from the Study (страна 3) „...The Return on Investment in large-scale Digitisation tends to be higher where there is ongoing strategic investment in Digitisation as a core activity of the cultural institution, rather than as a project-funded activity. This is due to the significant efficiency gain that arises from long-term practice and the development of tacit institutional knowledge and expertise leading to more effective prioritisation and decision-making. (strana 4) When considering mass-Digitisation and text-conversion/encoding of books, it is important to factor into the value equation not only the potential value of the assets themselves, but also the considerable value of the new knowledge and

прави начин могу испољити и задовољити и потреба за разноликошћу⁶ и разменом језика и писама,⁷ културе, сазнања, историје, идентитета (посебно важног за очување разноликости као извора нових вредности, инспирације која до њих може довести), лакоће и брзине те размене омогућене модерним информатичким средствима, могућности да буде и виртуелно употребљена, и то тако да подстакне развој неких привредних грана,⁸ на пример туризма, због уштеде коју доноси у потрошњи оних природних богатстава која могу сачувати нашу животну средину (иначе још једну од централних тема стандардизације), због заштите посебних група људи,⁹ мањинских група, њихо-

---

information associated with them (such as the new insight into language development gained by Google as a result of the Google Book Search project).”

⁶ **Council conclusions of 10 May 2012 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation** (2012/C 169/02) (Official Journal of the European Union, 15.6.2012) „THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, CONSIDERING THAT: — The digitisation and online accessibility of the Member States’ cultural material and its long-term digital preservation are essential to enable **access for all to culture and knowledge in the digital era and to promote the richness and diversity** of European cultural heritage...”

⁷ (Acts whose publication is obligatory) DECISION NO 456/2005/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 9 March 2005 establishing a multiannual Community programme to make digital content in Europe more accessible, usable and exploitable (Text with EEA relevance) (Official Journal of the European Union, 24.3.2005): „(7) The eContent Programme (2001 to 2004) adopted by Council Decision 2001/48/EC (1), favoured the development and **use of European digital content on the Internet and the linguistic diversity** of European websites in the information society... (13) Community actions undertaken concerning the content of information should promote the Community’s **multilingual and multicultural specificity**.”

⁸ (Acts whose publication is obligatory) DECISION NO 456/2005/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 9 March 2005 establishing a multiannual Community programme to make digital content in Europe more accessible, usable and exploitable (Text with EEA relevance) (Official Journal of the European Union, 24.3.2005) „(3) The conclusions of the European Council held in Lisbon on 23 and 24 March 2000 stressed that the shift to a digital, knowledge-based economy, prompted by new goods and services, will be a powerful engine for growth, competitiveness and jobs. On that occasion the role of the content industries in creating added value by exploiting and networking European cultural diversity was specifically recognised.”

⁹ (Acts whose publication is obligatory) DECISION NO 456/2005/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 9 March 2005 establishing a multiannual Community programme to make digital content in Europe more accessible, usable and exploitable (Text with EEA relevance) (Official Journal of the European Union, 24.3.2005) „ (5) The demand for quality digital content in Europe, with balanced access and user rights, by a broad community, be they citizens in society, students, researchers, SMEs and other business users, or **people with special needs** wishing to augment their knowledge, or ‘reusers’ wishing to exploit digital content resources to create services, is increasingly apparent.“

вог језика, артефаката, наслеђа, права, истовремено са праћењем и развојем нових технологија, подстичући тако и оне који се њима баве.

Кључно питање за Србију у овим процесима културне размене јесте њен национални интерес, тачније потреба да заштити и са другима подели свој национални, у овом случају културни идентитет, у најширем могућем смислу речи. Постизање националног консензуса о овом питању није нимало лак нити једноставан процес.¹⁰ На самом почетку овај процес од нас захтева окупљање на једном месту представника свих чинилаца културе у Србији: институција, организација, установа, привреде и тако даље. Са друге стране, да би национални културни идентитет био размењен са другима, начини те размене морају бити прилагођени онима са којима се размењују. За нас је, без дилеме, Европа поље те размене. У случају дигитализације, то су међународни стандарди који то омогућавају и на које се и европски стандарди у веома великој мери ослањају.¹¹ Врсте тих стандарда није ограничила ни европска ни међународна заједница, али оно на чему се, са више него оправданим разлогом инсистира јесте њихова компатибилност, могућност међусобне размене, тј. њихова интероперативност.¹² Задатак културе Србије је да, уважавајући ту потребу за интероперативношћу, одабере свој начин укључивања у светску културну баштину.

¹⁰ Evaluacija Nacionalnog projekta „Hrvatska kulturna baština“ (2007-2009); Vijeće projekta: predsjednik Vijeća: mr. sc. **Božo Biškupić**, ministar kulture, članovi: mr. sc. **Branka Šulc**, ravnateljica Uprave za kulturni razvitak Ministarstva kulture, dr. sc. **Stjepan Ćosić**, ravnatelj Hrvatskog državnog arhiva, prof. dr. sc. **Tihomil Maštrović**, glavni ravnatelj Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, **Višnja Zgaga**, prof., ravnateljica Muzejskog dokumentacijskog centra: „Budući da u Hrvatskoj nisu postojale šire formalno prihvaćene i preporučene norme i postupci u svezi s digitalizacijom i upravljanjem digitalnim zbirkama, Nacionalni projekt digitalizacije morao je doći do novih rješenja i sukladno tome osnovane su Radne grupe za izradu smjernica: Smjernice za odabir i pripremu građe za digitalizaciju; Upute o postupku digitalizacije; Formati datoteka za pohranu i korištenje; Preporuke za oblikovanje digitalne zbirke; i Preporuke za praćenje kakvoće postupaka digitalizacije. Njihov je rad završio 2008.g.“

¹¹ Council conclusions of 10 May 2012 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation (2012/C 169/02) (Official Journal of the European Union, 15.6.2012) „3. UNDERLINES — the need to continue work on technical standards for digitisation and metadata, including through the framework of Europeana, for the benefit of both accessibility and long-term preservation of digital material...“

¹² COMMISSION RECOMMENDATION of 27 October 2011 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation (2011/711/EU) (Official Journal of the European Union, 29.10.2011): „**Europeana 7**. contribute to the further development of Europeana by: ... (e) ensuring the use of common digitisation standards defined by Europeana in collaboration with the cultural institutions in order to achieve **interoperability** of the digitised material at European level, as well as the systematic use of permanent identifiers...“

Јасно је да се може десити да међународни стандарди (подразумевајући под њима и европске) не одговарају у потпуности нашим потребама. Европске институције за стандардизацију предвиделе су и ту могућност, остављајући велики простор за националне стандарде или национална изузећа (такозване модификације) европских. Своје националне стандарде (који као основу могу имати неки међународни/европски стандард) дужни смо да пријавимо Европској организацији за стандардизацију (CEN-у) на разматрање и коментарисање земаља чланица, након чега постају део њене стандардизацијске баштине. Институт за стандардизацију Србије једини је пут за такво укључивање. Уговорима и споразумима које је ИСС потписао он се на то и обавезао, наравно у потпуности у складу са нашим државним обавезама које проистичу из Споразума о стабилизацији и придруживању (ССП) који је Европски парламент ратификовао 19. јануара 2011. године.

Списак стандарда који се односе на дигитализацију веома је широк, јер обухвата бројне сродне области (информативне технологије, конзервације, чувања, заштите, писма, језика, ауторских права...) и због тога су предмет рада различитих техничких комитета у оквиру ISO-а или CEN-а. Технички комитет 46 (TC 46) Међународне организације за стандардизацију, у оквиру свог Поткомитета 4 (SC 4) донео је низ стандарда који су у непосредној вези са дигитализацијом – тренутно њих 26 већ објављених (чији је списак дат на крају овог текста) и неколико у припреми или процесу ревизије (провере актуелности). Истакла бих овде стандард ISO 21127, *Информације и документација -- Референсна онтологија за размену информација о културном наслеђу*. У свом уводу он наводи: „Овај међународни стандард представља врхунац његовог развоја после више од десет година рада Међународног комитета за документацију (CIDOC-а) у оквиру Међународног савета музеја (ICOM-а). Под покровитељством Радне групе за стандарде за документацију ICOM-CIDOC-а почело се 1996. године. Током развоја је овај модел био познат као „CIDOC-ов модел реперних појмова“ или CRM. Упућивање на CRM овде треба схватити као упућивање на овај стандард. ISO 21127 представља делокруг онтологије¹³ информација о културном наслеђу: прописано представљање појмовних шема, или „погледа на свет/светоназора“, наглашавајући примене/апликације база података и документационог система који се користи у институцијама за културно наслеђе. Важно је приметити да је циљ овог међународног стандарда да разјасни логику онога што институције за културно наслеђе у суштини чине на документу; није предвиђен да буде прописана спецификација онога што треба да се

¹³ Схваћене у контексту компјутерске науке, тј. у званичном језику, описује важне експлицитне и имплицитне појмове и односе међу њима.

документује. Првенствена улога овог међународног стандарда је да омогући размену информација између разнородних/хетерогених извора информација о културном наслеђу и њихову интеграцију... Сваки документ, без обзира на његову унутрашњу структуру, сматраће се усклађеним са овим међународним стандардом ако зацртани логички алгоритам може бити направљен тако да податке које садржи систем претвара у директно компатибилан облик, без губитка значења. Не постоји никаква претпоставка о природи тог алгоритма. 'Без губитка значења' наглашава да пројектанти и корисници система бивају задовољни ако представљање података одговара дефиницијама значења које су дате у овом међународном стандарду.“ Овај стандард такође дефинише шта је то дигитализација и шта она подразумева у оквирима културног наслеђа, шта су њене одлике у оквиру библиотекарства и наглашава њену применљивост у сродним културним институцијама. Усвајање овог стандарда, пре свега његовим превођењем на српски језик, створио би се оквир, основа на којој би се могла развити свету препознатљива стандардизована, компатибилна и интероперативна дигитализација наше културне баштине.

Министарство културе и информисања је за ову, 2014. годину одобрило средства за 29 пројеката дигитализације различитих установа. Да ли ће размена дигиталних података између њих и са светом бити могућа, питање је на које још није добијен одговор. Следећи корак свакако би био анализа постојећег стања, на пример техничко-технолошке опремљености установа, на основу чега би били одабрани они стандарди које, ако не сви, оно бар већина може испунити. Примера оваквих анализа има много на националним нивоима пре свега земаља чланица ЕУ, а и читаве ЕУ.¹⁴ Решење за оне који те захтеве не могу задовољити било би евентуално ангажовање такозваног аутсорса – оних предузећа која те услуге нуде. У том случају поставило би се и питање њихове сертификованости за обављање таквих услуга, што је питање за Акредитационо тело Србије и њихов списак сертификованих фирми.

Несумњив је значај дигитализације културног наслеђа – значај који за хетерогену Европску унију (и свет уопште), те самим тим и за нас има велику важност. Истицање и њене економске исплативости пре свега је упућено практичарима и могућим финансијерима који то морају имати у виду. У време доминантних електронских медија дигитализација у најмању руку доприноси упознавању различитости које онда могу бити и схваћене и прихваћене. На нама је да ли ћемо и у којој мери то искористити.

¹⁴ **Methodological and Organisational Aspects of Digitisation and Bibliographic Access of the Cultural Heritage: the Lithuanian Approach** by Regina Varnienė-Janssen Martynas Mažvydas National Library of Lithuania, Vilnius, Lithuania, 2010 (Paper presented at the WLIC 75th IFLA General Conference and Council, Milan, Italy).

Додатак

Списак стандарда ТС 46/SC 4 који су у вези са дигитализацијом

Објављени стандарди

ISO 10160:1997, Information and documentation -- Open Systems Interconnection -- Interlibrary Loan Application Service Definition (35.240.30)

ISO 10160:1997/Amd 1:2002, Addition of annex D acknowledging the National Library of Canada as the Maintenance Agency (35.240.30)

ISO 10161-1:1997, Information and documentation -- Open Systems Interconnection -- Interlibrary Loan Application Protocol Specification -- Part 1: Protocol specification (35.240.30)

ISO 10161-1:1997/Amd 1:2002, Support for Use of Object Identifier in “identifier” Parameter of the Extension Data (35.240.30)

ISO 10161-1:1997/Amd 2:2002, Addition of annex I acknowledging the National Library of Canada as the Maintenance Agency and Registration Authority (35.240.30)

ISO 10161-2:1997, Information and documentation -- Open Systems Interconnection -- Interlibrary Loan Application Protocol Specification -- Part 2: Protocol implementation conformance statement (PICS) proforma (35.240.30)

ISO 10754:1996, Information and documentation -- Extension of the Cyrillic alphabet coded character set for non-Slavic languages for bibliographic information interchange 35.040

ISO 12083:1994, Information and documentation -- Electronic manuscript preparation and markup (35.240.30)

ISO 15511:2011, Information and documentation -- International standard identifier for libraries and related organizations (ISIL) (35.240.30)

ISO 15836:2009, Information and documentation -- The Dublin Core metadata element set, ISO 15836:2009/Cor 1:2009 (35.240.30)

ISO 17933:2000, GEDI -- Generic Electronic Document Interchange (35.240.30)

ISO 20775:2009, Information and documentation -- Schema for holdings information (35.240.30)

ISO 21127:2006, Information and documentation -- A reference ontology for the interchange of cultural heritage information (35.240.30)

ISO 2146:2010, Information and documentation -- Registry services for libraries and related organizations (01.140.20)

ISO 23950:1998, Information and documentation -- Information retrieval (Z39.50) -- Application service definition and protocol specification (35.240.30)

ISO 25577:2008, Information and documentation -- MarcXchange (35.240.30)

ISO 2709:2008, Information and documentation -- Format for information exchange (35.240.30)

ISO 28500:2009, Information and documentation -- WARC file format (35.240.30)

ISO 28560-1:2011, Information and documentation -- RFID in libraries -- Part 1: Data elements and general guidelines for implementation (35.240.30, 35.040)

ISO 28560-2:2011, Information and documentation -- RFID in libraries -- Part 2: Encoding of RFID data elements based on rules from ISO/IEC 15962 (35.240.30, 35.040)

ISO 28560-3:2011, Information and documentation -- RFID in libraries -- Part 3: Fixed length encoding (35.240.30, 35.040)

ISO 6630:1986, Documentation -- Bibliographic control characters (35.040)

ISO 8459:2009, Information and documentation -- Bibliographic data element directory for use in data exchange and enquiry (35.240.30)

ISO 8777:1993, Information and documentation -- Commands for interactive text searching (35.240.30)

Стандарди који су у припреми

ISO/DIS 18626, Information and documentation -- Interlibrary Loan Transactions, 35.240.30

ISO/DIS 21127, Information and documentation -- A reference ontology for the interchange of cultural heritage information, 35.240.30

ISO/PRF 25577, Information and documentation -- MarcXchange, 35.240.30

ISO/WD TS 28560-4, Information and documentation -- RFID in libraries -- Part 4: Encoding of data elements based on rules from ISO/IEC 15962 in an RFID tag with partitioned memory, 35.040, 35.240.30

STANDARDIZATION IN SERBIA, LIBRARIANSHIP AND DIGITIZATION

Summary

Protection of people is the essence of every standard. Its aim (regardless of whether it is associated with a product or service) is to establish internationally accepted principles of that protection, which are the basis for free exchange without borders. The Institute for Standardization of Serbia (ISS) is the only national body in our country responsible for standardization. At the same time, ISS is involved in the work of international standard organizations, where it acts for our interests. In ISS there is a great number of commissions that are in charge of different areas of activity and existence, and among them there is the Commission on Information and Documentation - librarianship (KS A046-1) which follows the activities of the Technical Committee 46 (TC 46) of the International Organization for Standardization (ISO). This commission (i.e. ISO/TC 46 committee) deals, among other things, with digitization of cultural heritage whose thorough application lies ahead of us. Since the essence of digitization is exchange, its standardization is considered to be an imperative.

Keywords: standardization, national standards, international standards, European standards, librarianship, cultural heritage, digitization, commission for standards

Aleksandra Tendjer